

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Emoties van Afrika tot Japan

1 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat het onderzoek van Ekman de stelling van Darwin in tekst 1 bevestigt, omdat de door Ekman aangetoonde herkenbaarheid van basisemoties tussen verschillende culturen bevestigt dat deze emoties een natuurlijke oorsprong hebben, zoals Darwin stelde 1
- een weergave van één van de volgende drie kritiekpunten op de onderzoeksmethode van Ekman: te beperkt aantal foto's / verschil in testresultaten door eerder contact / verschil in testresultaten door overlap emoties 1
- een weergave van één van de volgende twee kritiekpunten op de conclusie van Ekman: één gezichtsuitdrukking kan voor verschillende emoties staan / emoties leiden niet noodzakelijk tot een gezichtsuitdrukking 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Ekman liet Papoea's via een tolk bij verschillende emotionele situaties een gezicht trekken en maakte daar foto's en video's van. Hij liet de foto's vervolgens aan Amerikanen zien. Het bleek dat zij de uitgedrukte basisemoties herkenden. Met dit experiment werd dus de stelling van Darwin in tekst 1 bevestigd dat emotionele uitingen in verschillende culturen een natuurlijke oorsprong hebben en daarmee universeel zijn 1
- Op de onderzoeksmethode van Ekman is de volgende kritiek mogelijk: (één van de volgende drie punten): 1
  - de proefpersonen uit Papoea kregen maar een paar situaties en de proefpersonen uit Amerika maar een paar foto's voorgelegd. Dat levert al gauw de gewenste uitkomsten op;
  - Papoea-proefpersonen die contact hadden gehad met westerlingen haalden betere testresultaten dan diegenen die helemaal geen invloed van het Westen hadden ondergaan;
  - proefpersonen hadden vaak moeite om emoties als verdriet en woede uit elkaar te houden. Het resultaat is dan minder betrouwbaar.
- Op de conclusies van Ekman is de volgende kritiek mogelijk: 1 (één van de volgende twee punten):
  - mensen met dezelfde gezichtsuitdrukkingen hebben of voelen niet per se dezelfde emoties, dat kan bij twee personen binnen één cultuur al verschillen;
  - niet alle emoties worden door mensen altijd tot uitdrukking gebracht. Denk aan Tibetaanse monniken die na een jarenlange meditatieve training erin zijn geslaagd om natuurlijke schrikreacties te maskeren.

Vraag	Antwoord	Scores
2	maximumscore 4	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van het constructivistische standpunt in het nature-nurture-debat: nadruk op de vorming van emoties binnen een cultuur en daarmee op het nurture-standpunt 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een argument voor het constructivistische standpunt vanuit tekst 2: de onderzoeksomgeving is van invloed op emoties 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van het reductionistische standpunt in het nature-nurture-debat: nadruk op biologische basis van emoties en daarmee op het nature-standpunt 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een argument voor het reductionistische standpunt vanuit tekst 2: aanvankelijk heeft iedereen dezelfde emotionele reactie 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Volgens constructivisten worden emoties vormgegeven binnen een bepaalde cultuur of setting en zijn ze daarvan afhankelijk. Ze benadrukken dus de nurture-kant 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • De Japanners glimlachen meer als de onderzoeker erbij is en tonen minder weerzin dan de Amerikanen. Bij het slow-motion afspelen van de opnamen blijken de Japanners hun gezichtsuitdrukking van weerzin na een fractie van een seconde te maskeren. Kennelijk heeft de omgeving invloed op hoe ze omgaan met emoties, wat een argument is voor het constructivistische standpunt dat emoties worden vormgegeven binnen een bepaalde setting 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Reductionisten benadrukken de nature-kant van emoties en stellen dat mensen op grond van hun overeenkomstige biologische basis en hersenstructuur dezelfde basisemoties hebben 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Zowel Japanners als Amerikanen reageren in eerste instantie hetzelfde op de filmclips, ook wanneer er een onderzoeker bijzit. Dit is een argument voor het reductionistische standpunt dat mensen dezelfde basisemoties hebben door een overeenkomstige biologische basis 	1
3	maximumscore 2	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg in welk opzicht dit experiment blijkt geeft van een cognitivistische benadering van emoties: de menselijke emotiemeters gaan op zoek naar leugens en moeten daarbij dus redenen en overtuigingen achter de lichamelijke aspecten betrekken 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg in welk opzicht dit experiment blijkt geeft van een fysiologische benadering van emoties: aandacht van de menselijke emotiemeters voor de kleinste nuances in lichamelijke uitingen 	1

Vraag	Antwoord	Scores
	<p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> De menselijke detectors interpreteren de lichamelijke verschijnselen en proberen vast te stellen of er sprake is van leugens. Er wordt mede gezocht naar cognitieve aspecten die ten grondslag liggen aan de lichamelijke uitingen. In dit opzicht is er sprake van een cognitivistische benadering. Het cognitivisme gaat immers uit van redenen en overtuigingen, die de grondslag vormen van emoties Uit het experiment blijkt dat de menselijke emotiemeters afgaan op de kleinste nuances in gezichtsuitdrukkingen, lichaamstaal en manieren van bewegen. Het zijn dus vooral de lichamelijke uitdrukkingen van de emoties aan de hand waarvan de menselijke leugendetectors hun conclusies trekken. Dat is een belangrijk argument om te stellen dat Ekmans benadering fysiologisch is 	<p>1</p> <p>1</p>
4	<p>maximumscore 2</p> <p>Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> een argument vanuit de cognitivistische benadering van emoties tegen de fysiologische benadering van emoties: emoties zijn niet te reduceren tot lichamelijke verschijnselen een argumentatie dat deze kritiek kan worden weerlegd met behulp van de technologische emotiemeter, wanneer deze in staat blijkt om alleen op basis van fysieke verschijnselen de emotie juist te benoemen 	<p>1</p> <p>1</p>
	<p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> In de fysiologische benadering van emoties gaat het om de lichamelijkheid van emoties. Emoties zijn in de kern lichamenlijk. In de cognitivistische benadering van emoties wordt gesteld dat de kern van een emotie niet in de lichamenlijkheid zit, maar in de overtuigingen bij en redenen achter die emoties. Emoties hoeven zich niet per se lichamenlijk te tonen Volgens mij kan deze cognitivistische kritiek op de fysiologische benadering in bepaalde gevallen worden weerlegd. Namelijk als de technologische emotiemeter in staat is de lichamenlijke verschijnselen waar te nemen, zoals minutieuze veranderingen in de pupillen of het knipperen van de ogen. Als de camera de fysieke kant perfect vastlegt en aan de hand daarvan vaststelt om welke emotie het gaat, dan is daarmee de cognitivistische kritiek weerlegd 	<p>1</p> <p>1</p>
5	<p>maximumscore 2</p> <p>Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> een argumentatie vanuit de plichtethiek, deugdethiek of het utilitarisme, of het geoorloofd is om emotionele reacties van mensen op reclames op billboards te filmen een uitleg van de bij de argumentatie gebruikte ethische theorie 	<p>1</p> <p>1</p>

Eindexamen havo filosofie 2013-II

- havovwo.nl

Vraag	Antwoord	Scores
	<p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ik heb grote problemen met deze publieke ingreep op onze privacy. We worden al te pas en te onpas gefilmd omwille van onze vermeende veiligheid. Maar ook dit veiligheidsargument gaat niet meer op als er nu ook toestemming komt om onze emotionele reacties op billboards te filmen. Het filmen dient alleen de belangen van de commercie en het verhogen van de winst, waar ik principieel op tegen ben	1
	<ul style="list-style-type: none"> Daarbij baseer ik me op de plichtethiek: het mag nooit een regel zijn dat we de medemens alleen maar zien als middel, in dit geval met als doel het behalen van winst. Bij de plichtethiek van Kant moet de medemens immers ook als een doel worden beschouwd, dat wil zeggen: dat we hem of haar respecteren alleen al vanwege zijn of haar mens-zijn	1
	of	
	<ul style="list-style-type: none"> Ik heb geen problemen met het filmen van onze emotionele reacties op billboards langs de weg. Ons leven in het publieke domein is allang niet meer een privéaangelegenheid. We worden zeker in steden uitgebreid gefilmd, dus privacy bestaat sowieso al nauwelijks. Dat we ook nog worden gefilmd ten behoeve van commerciële doeleinden is natuurlijk wel een stap verder, maar ik vraag me af of de informatie die men hiermee opdoet wel zo gevoelig is als vaak wordt gesuggereerd	1
	<ul style="list-style-type: none"> We ondervinden van dit filmen immers geen nadelen, hoogstens voordelen. Want als bedrijven door de emotionele reacties op de billboards beter begrip krijgen van wat mensen raakt en aanspreekt, kan de productie van goederen beter afgestemd worden op de consument en is er bovendien sprake van minder verspilling. En daar hebben alle consumenten voordeel van. Kortom: het grootste nut voor het grootste aantal wordt ermee gediend. Dit is de benadering van het utilitarisme waar ik goed achter kan staan	1
	of	
	<ul style="list-style-type: none"> Ik vind het filmen van emotionele reacties van mensen op billboards een uitwas van de moderne samenleving waarin alles draait om de economie en het streven naar winst. Ik ben er dus negatief over, want het culturele leven van mensen wordt daarmee ondergeschikt gemaakt aan het verdienen van geld op zo efficiënt mogelijke manier	1
	<ul style="list-style-type: none"> Dat vind ik een vorm van onmatigheid die niet past bij de deugdethische benadering van het leven waar ik voor ga. Daarin gaat het om het ontwikkelen van de juiste levenshouding vanuit de vraag: wat voor mens wil ik zijn? In groter verband zou je kunnen stellen: in wat voor samenleving zou ik willen leven? In de samenleving waar ik naar wil streven draait het niet om geld, maar om goede verhoudingen tussen mensen. Daaraan is het streven naar winst ondergeschikt. Het verdienen van geld, zoals via het filmen van emotionele reacties op billboards, mag geen doel op zichzelf zijn, maar slechts een middel om het samenleven van mensen mogelijk te maken	1

Vraag	Antwoord	Scores
6	<p>maximumscore 3</p> <p>Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="323 432 1366 544">• een argumentatie dat Humes opvatting van trots het best aansluit op de houding van de Japanners omdat zij vooral trots zijn op waar ze zich verbonden mee voelen en niet of minder op hun verdiensten <li data-bbox="323 544 1366 656">• een uitleg van de opvatting over trots van Aristoteles: een evenwicht tussen ambitie en verdienste welke tot uitdrukking komt in een houding die het midden houdt tussen verwaandheid en nederigheid <li data-bbox="323 656 1366 768">• een uitleg van de opvatting over trots van Hume: alles wat voor ons waardevol is en dat we betrekken op ons 'ik' als object, kan een oorzaak van trots zijn <p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="323 857 1366 1126">• Bij Aristoteles gaat het bij trots om prestaties en daden. Maar bij Hume wordt trots breder uitgelegd en kan het ook te maken hebben met de zaken waarmee we ons verbonden voelen, zoals de eigen persoon of het eigen land. Alleen de opvatting van Hume is dus van toepassing op de houding van de Japanners. Er is immers sprake van een trotse houding ten aanzien van de eigen persoon en de eigen school en niet op eigen prestaties of verdiensten waar Aristoteles de nadruk op legt <li data-bbox="323 1126 1366 1261">• Bij Aristoteles is van trots sprake als het gaat om een evenwicht tussen verdienste en ambitie. Iemand met hoge ambities en grote verdiensten is trots. Trots is daarmee een karakterhouding die het midden houdt tussen verwaandheid en nederigheid <li data-bbox="323 1261 1366 1485">• Bij Hume kan iedere waardevolle eigenschap van onze geest, ons lichaam of alles wat op enige manier met ons verbonden is – bijvoorbeeld je land, je familie of bezit – een oorzaak zijn van trots. Deze oorzaken brengen volgens de opvattingen van Hume emoties als trots voort. De trots zorgt ervoor dat deze oorzaken worden overgebracht naar het 'ik' (als object) 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
7	<p>maximumscore 3</p> <p>Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een weergave van de opvatting over trots van het Christendom: trots als zich van God afkeren • een weergave van de opvatting over trots van de Islam: trots als het verwerpen van de waarheid omwille van eigendunk • een beargumenteerd standpunt over de eigen waardering van trots waarin de Japanse en de religieuze visies op trots vanuit Christendom en Islam zijn betrokken <p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De christelijke Paus Gregorius de Grote plaatste trots bovenaan het lijstje van de zeven hoofdzonden. Trots houdt volgens christelijke filosofen zoals Augustinus of Thomas van Aquino in dat men zich op zichzelf richt en zich daarmee afkeert van God • In het heilige boek van de Islam, de Koran, spreekt de Profeet over trots op een negatieve manier: trots als het verwerpen van de waarheid omwille van eigendunk of het neerkijken op andere mensen. Daarbij wordt gesteld dat wie ook maar enigszins trots is, nooit het Paradijs kan binnengaan • Ik ben van mening dat je terecht trots mag zijn op prestaties waarvoor je hard hebt gewerkt. Dat heeft niets met arrogantie of eigendunk te maken. Maar trots of fierheid kan ook naar de andere kant doorslaan en zich uiten in het neerkijken op anderen vanuit arrogantie. Dat negatieve aspect wordt door de Profeet en Paus Gregorius de Grote eenzijdig benadrukt. Er is een blindheid, lijkt het, voor de positieve kanten van trots. Dat positieve aspect kom ik wel tegen bij de houding van de Japanners na de vloedgolf. Ze geven blijk van een grote mate van discipline en zelfrespect ondanks de ellendige situatie waar ze in terecht zijn gekomen. Hun houding wordt op een positieve manier gekenmerkt door trots 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
8	maximumscore 3	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van de opvatting van woede van Aristoteles: woede als middenweg tussen gelatenheid en opvliegendheid 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van de opvatting van woede van Seneca: woede als karakterfout 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een argumentatie dat in de beschrijving van de omgang met woede in tekst 3 de opvatting hierover van Seneca te herkennen is 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Woede of boosheid bij Aristoteles is een drang tot wraakneming. Het doet pijn, maar heeft ook een genotvolle kant: de wraakneming. Boosheid is in orde als het een middenweg is tussen gelatenheid (over je heen laten lopen) of opvliegendheid (overal een punt van maken). Wie op het goede moment en in de juiste mate boos kan zijn, is bedaard 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Seneca ziet woede als een karakterfout, het is een vorm van tijdelijke waanzin, men is zichzelf niet meer meester. Als de rede zich met emoties inlaat, kan hij niet langer bedwingen wat hij had kunnen verwijderen. Als de geest in emotionele opwindning is en uit evenwicht is gebracht, is alle redelijkheid verdwenen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Het standpunt van Seneca is het best te herkennen in tekst 3. Ook Seneca benadrukt dat niemand een voordeel heeft van woede en dat het een menselijke fout is. Bij Seneca is woede een staat van opwindning die de geest uit evenwicht haalt, terwijl in tekst 3 gesproken wordt over uitputting van mentale energie. Woede leidt zowel bij Seneca als in tekst 3 tot tweedracht, oorlog en vernietiging. Door redelijk te zijn, wordt woede bij Seneca uitgebannen, terwijl dat in tekst 3 gebeurt door het principe van seiryoku zenyo toe te passen: het juiste doen op het juiste moment 	1

Bronvermeldingen

- tekst 1   naar: C. Darwin, Het uitdrukken van emoties bij mens en dier, 1872
- foto blz 1   <http://www.google.nl/het-uitdrukken-van-emoties-bij-mens-en-dier>
- tekst 2   uit: Dylan Evans, Emotie, De wetenschap van het gevoel, 2001
- foto blz 4   The great wave of Kanagawa
- tekst 3   naar: Jigoro Kano, Mind Over Muscle: Writings from the Founder of Judo, 2006